

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Я. М. Шебештян

МЕДІАЛІНГВІСТИКА

(фонетика, фонологія, орфоепія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір):

навчально-методичні матеріали

Ужгород 2024

Шебештян Я.М. Медіалінгвістика (фонетика, фонологія, орфоепія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір): *навчально-методичні матеріали*. Ужгород, 2024. 31 с.

Видання призначено для студентів, які готуються стати професійними мовцями у масмедійній сфері – здобувають фах журналіста, фахівця з реклама та зв'язків із громадськістю; до нього включено усі необхідні для опанування засад медіалінгвістики складові: переліки тем, основних питань і завдань до них, стисло інформацію про дисципліну як компонент освітньої програми, комплекс контрольних питань і рекомендовану наукову літературу.

РЕЦЕНЗЕНТИ: к. ф. н., доц. кафедри української мови філологічного ф-ту
УжНУ О. Ф. Миголинець
к. ф. н., доц. кафедри журналістики філологічного ф-ту
УжНУ Г. В. Шаповалова

*Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету
УжНУ (протокол № 11 від 28 червня 2024 р.); науково-методичною комісією
філологічного факультету УжНУ – протокол № 9 від 28 червня 2024 року.*

© Шебештян Я.М., 2024 рік
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024 рік

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	4
<i>Лабораторні заняття</i>	5
<i>Тема 1.</i> Фонетика і фонологія: зв'язок з іншими розділами мовознавства, науковими галузями, соціальною комунікацією.....	5
<i>Тема 2.</i> Лінгвальний аспект звуків (поняття фонемі, різновиди та принципи виділення фонем); транскрипція.....	6
<i>Тема 3.</i> Система фонем сучасної української літературної мови.....	6
<i>Тема 4.</i> Артикуляційно-акустичні особливості приголосних фонем.....	7
<i>Тема 5.</i> Модифікації фонем.....	8
<i>Тема 6.</i> Фонетичні й історичні чергування у системі вокалізму і консонантизму.....	9
<i>Тема 7.</i> Тенденція до милозвучності в українській мові. Какофонія й евфонія у мовленні.....	10
<i>Тема 8.</i> Суперсегментні одиниці та особливості їх вияву в професійному медіамовленні.....	11
<i>Тема 9.</i> Орфоепія: основні риси української літературної вимови; роль вимовних норм у професійній роботі журналіста.....	12
<i>Тема 10.</i> Графіка і орфографія як розділи мовознавства.....	13
<i>Тема 11.</i> Морфеміка.....	13
<i>Тема 12.</i> Словотвір. Способи деривації. Особливості словотвору одиниць різної частиномовної належності. Узуальне й okazіональне словотворення у ЗМК.....	14
<i>Контрольні питання</i>	16
<i>Інформація про курс як компонент освітньої програми</i>	18
<i>Виконання курсових робіт з дисципліни «Медіалінгвістика»</i>	24
<i>Література</i>	26

ВСТУП

Цикл медіалінгвістичних дисциплін посідає важливе місце в університетській програмі підготовки медійника (журналіста, піарника, рекламіста), бо спрямований на розвиток мовної особистості і формування професійних компетентностей, пов'язаних з добрими знаннями лінгвально-паралінгвальних засобів усіх рівнів. Звичайно, синтагматичний характер мовлення спричиняє комунікативну значущість усіх ресурсів мови, а їх опанування потребує послідовності та певної логіки. Наприклад, від неподільних некомунікативних одиниць на кшталт фонем / звука; графем / літер до складних комунікативних утворень на зразок синтаксеми / речення, текстами / тексту, твору.

Оскільки у нашому курсі об'єднано сім цілком самостійних у сучасній лінгвістиці напрямів, ці навчально-методичні матеріали стосуються таких різних мовознавчих розділів, як фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір. Очевидно, що кожен із них вартий особливої уваги. Зокрема, фундаментальні напрацювання українських лінгвістів у галузях фонології, фонетики й орфоєпії є незамінним підґрунтям для досягнення високої культури усного мовлення медійника – працівника радіо та телебачення. У запропонованому виданні ми намагалися значний масив теоретичного матеріалу структурувати на підставі певних пріоритетів підготовки професійного мовця, потреб стисло опрацювати концепції, найбільш суттєвих положень крізь призму особливостей функціонування мови у масмедійній сфері.

Навчально-методичні матеріали до курсу «Медіалінгвістика (фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір)» містять основні теми, набір питань, перелік необхідних для підготовки до лабораторних занять наукових джерел. Опрацювання кожної теми передбачає поглиблене осмислення запропонованих питань і в формі наукових повідомлень або рефератів, і на основі добору й аналізу актуального матеріалу з сучасного українського медіамовлення.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Фонетика і фонологія: зв'язок з іншими розділами мовознавства, науковими галузями, соціальною комунікацією.

1. Фонетика і фонологія (предмет, завдання, методи дослідження, зв'язок з іншими галузями знань і рівнями мови).
2. Анатомо-фізіологічні передумови творення звуків мовлення. Будова мовленнєвого апарату.
3. Акустичні властивості звуків мовлення (сила, висота, тривалість, тембр).

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діахронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Дібрати фрагмент медіатексту актуальної тематики, продемонструвати зв'язок комунікативних умов актуалізації та акустичних особливостей.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Укр. енцикл., 2000. 752 с.

Тема 2. Лінгвальний аспект звуків (поняття фонем, різновиди та принципи виділення фонем); транскрипція.

1. Лінгвістичний аспект мовних звуків. Поняття фонем.
2. Різновиди алофонів фонем (позиційні, комбінаторні, основний алофон, інваріант, факультативні варіанти).
3. Принципи виділення фонем.
4. Фонетична та фонематична транскрипції.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Виконати транскрипцію фрагмента медіатексту.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Укр. енцикл., 2000. 752 с.

Тема 3. Система фонем сучасної української літературної мови.

1. Загальна характеристика фонетичної системи сучасної української літературної мови, критерії та принципи класифікації фонем.
2. Фонологічні особливості голосних.
3. Артикуляційна характеристика голосних фонем переднього ряду.
4. Артикуляційна характеристика голосних фонем заднього ряду.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Дібрати скоромовки (5 – 10), що сприяють удосконаленню індивідуальних навичок артикуляції голосних звуків.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 4. Артикуляційно-акустичні особливості приголосних фонем.

1. Фонологічні особливості приголосних.
2. Класифікація приголосних (загальна характеристика).
3. Класифікація приголосних за участю голосу й шуму.
4. Класифікація приголосних за місцем творення.
5. Класифікація приголосних за способом творення.
6. Класифікація приголосних за наявністю / відсутністю палаталізації.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Створити призначений для радіомовлення мінітекст актуальної тематики, підготувати до читання, при цьому звернути особливу увагу на артикуляцію приголосних.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 5. Модифікації фонем.

1. Основні модифікації звуків у мовленнєвому потоці.
2. Комбінаторні модифікації голосних.
3. Позиційні модифікації голосних.
4. Гармонійна асиміляція.
5. Комбінаторні модифікації приголосних.
6. Позиційні модифікації приголосних.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Дібрати фрагмент медіатексту (2-3 абзаци статті), виконати його фонетичну транскрипцію, продемонструвати основні види модифікацій звуків у мовленнєвому потоці.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 6. Фонетичні й історичні чергування у системі вокалізму і консонантизму.

1. Особливості фонетичних / «живих» та історичних / традиційних чергувань; фонетичні чергування приголосних.
2. Історичні чергування голосних.
3. Позиційні чергування /у/, /і/ з /в/, /й/.
4. Чергування /о/, /е/ з /і/; чергування /о/, /е/ з нулем звука; чергування /е/ з /о/ після шиплячих та /й/.
5. Основні типи історичних чергувань приголосних.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діахронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Дібрати фрагмент медіатексту (2-3 абзаци статті), виконати його фонетичну транскрипцію, продемонструвати фонетичні й історичні чергування у системі вокалізму і консонантизму.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 7. Тенденція до милозвучності в українській мові. Какофонія й евфонія у мовленні.

1. Поняття милозвучності мови, засоби досягнення евфонії.
2. Спрощення в групах приголосних.
3. Чергування в групах приголосних.
4. Псевдоалітерація та псевдоасонанс як недоліки медіамовлення.
5. Типові порушення милозвучності в медіамовленні.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Враховуючи особливості засобів досягнення милозвучності, створити призначений для радіомовлення мінітекст актуальної тематики, підготувати його до читання.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 8. Суперсегментні одиниці та особливості їх вияву в професійному медіамовленні.

1. Співвідношення понять *звук – склад – фонетичне слово – синтагма – фраза*.
2. Інтонація та її компоненти.
3. Особливості українського словесного наголосу.
4. Фразовий наголос.
5. Мелодика (зміст поняття, основні типи).

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діахронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Підготувати текст (дібрати із медіа чи створити самостійно) для озвучення на радіо, особливу увагу звернути на словесний наголос та всі компоненти інтонації.

Література

Багмут А. Й., І. В. Борисюк, Г. П. Олійник Інтонація як засіб мовної комунікації. К.: Наук. думка, 1980. 283 с.

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: *навч. посіб.* (2-ге вид., перероб. і доп.). К.: Знання, 2006. 291 с. (Вища освіта ХХІ століття).

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 9. Орфоепія: основні риси української літературної вимови; роль вимовних норм у професійній роботі журналіста.

1. Орфоепія та її суспільне значення.
2. Основні риси правильної української літературної вимови.
3. Вимовні норми голосних звуків.
4. Вимовні норми приголосних звуків.
5. Орфоепічні особливості іншомовних слів.
6. Типові орфоепічні порушення у медіамовленні.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діахронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Підготувати текст (дібрати із медіа чи створити самостійно) для озвучення на радіо, продемонструвати знання орфоепічних норм. Із українського радіо-, телемовлення дібрати приклади порушень орфоепічних норм, прокоментувати, запропонувати правильні варіанти.

Література

Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).

Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.

Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.

Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: *навч. посіб.* К.: Либідь, 2008. 240 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 10. Графіка і орфографія як розділи мовознавства.

1. Графіка української мови.
2. Український алфавіт. Співвідношення між буквами і звуками.
3. Поняття орфографії.
4. Принципи української орфографії.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Проаналізувати рівень дотримання правописних норм в одному з онлайн-ових українських місцевих чи загальнонаціональних видань.

Література

Білецький А. О. Про мову і мовознавство: *Навч. посіб. для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів*. К. : АртЕк, 1997. 224 с.

Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: *Підручник*. К.; Одеса: Либідь, 1991. 280 с.

Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: *підручник*. К.: ВЦ «Академія», 2002. 368 с. (Альма-матер).

Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. К.: Наукова думка, 1976. 286 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Тема 11. Морфеміка.

1. Українська морфеміка: основні поняття.
2. Морфема. Класифікація морфем.
3. Корінь слова. Слова спільного кореня.
4. Типи афіксальних морфем.
5. Основа слова.
6. Морфемна будова слова.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.
2. Проаналізувати морфемну будову 5 – 10 термінів журналістикознавства, розтлумачити значення.

Література

Безпояско О. К., Городенська К. Г. Морфеміка української мови. К.: Наукова думка, 1987. 211 с.

Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. К.: ІМНАН, 1998. 162 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. К.: Вища шк., 1994. 414 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Укр. енцикл., 2000. 752 с.

Тема 12. Словотвір. Способи деривації. Особливості словотвору одиниць різної частиномовної належності. Узуальне й оказіональне словотворення у ЗМК.

1. Словотвір як розділ мовознавства; основні поняття (похідні та непохідні слова, твірна основа, словотвірне значення, с. тип, с. модель, с. пара, с. ланцюжок, с. гніздо).
2. Способи деривації: афіксальні, осново- і словоскладання, абревіація (творення, особливості вимови та написання).
3. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору (конверсія), лексико-семантичний, -синтаксичний словотвір.
4. Узуальне й оказіональне словотворення. Активні словотворчі процеси у медіа.

Завдання

1. Підготувати наукові повідомлення / реферати на основі інформації, що в синхронному чи діяхронному вимірах поглиблює розуміння теми, доповнює та конкретизує запропоновані питання.

2. Із медіамовлення дібрати приклади узуального й okazіонального словотворення, визначити тип, модель, спосіб.

Література

Безпояско О. К., Городенська К. Г. Морфеміка української мови. К.: Наукова думка, 1987. 211 с.

Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. К.: ІМНАН, 1998. 162 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. К.: Вища шк., 1994. 414 с.

Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Укр. енцикл., 2000. 752 с.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Фонетика і фонологія (предмет, завдання, методи дослідження, зв'язок з іншими галузями знань і рівнями мови).
2. Анатомо-фізіологічні передумови творення звуків мовлення. Будова мовленнєвого апарату.
3. Акустичні властивості звуків мовлення (сила, висота, тривалість, тембр)
4. Лінгвістичний аспект мовних звуків. Поняття фонем.
5. Різновиди алофонів фонем (позиційні, комбінаторні, основний алофон, інваріант, факультативні варіанти).
6. Принципи виділення фонем.
7. Фонетична та фонематична транскрипції.
8. Система фонем сучасної української літературної мови.
9. Фонологічні особливості голосних.
10. Артикуляційна характеристика голосних фонем переднього ряду.
11. Артикуляційна характеристика голосних фонем заднього ряду.
12. Фонологічні особливості приголосних.
13. Класифікація приголосних (загальна характеристика).
14. Класифікація приголосних за участю голосу й шуму.
15. Класифікація приголосних за місцем творення.
16. Класифікація приголосних за способом творення.
17. Класифікація приголосних за наявністю / відсутністю палаталізації.
18. Тенденція до милозвучності в українській мові. Какофонія й евфонія у мовленні.
19. Основні модифікації звуків у мовленнєвому потоці.
20. Комбінаторні модифікації голосних.
21. Позиційні модифікації голосних.
22. Гармонійна асиміляція.
23. Комбінаторні модифікації приголосних.
24. Позиційні модифікації приголосних.
25. Фонетичні й історичні чергування фонем.
26. Фонетичні чергування приголосних.
27. Історичні чергування голосних.
28. Позиційні чергування /y/, /i/ з /v/, /й/.
29. Чергування /o/, /e/ з /i/.
30. Чергування /o/, /e/ з нулем звука.
31. Чергування /e/ з /o/ після шиплячих та /й/.
32. Історичні чергування приголосних.
33. Спрощення в групах приголосних.

34. Чергування в групах приголосних.
35. Склад. Фонетичний складоподіл.
36. Інтенація та її компоненти.
37. Особливості українського словесного наголосу.
38. Фразовий наголос.
39. Мелодика (зміст поняття, основні типи).
40. Роль фонетики, фонології та орфоєпії у журналістській практиці.
41. Орфоєпія та її суспільне значення.
42. Основні риси правильної української літературної вимови.
43. Вимовні норми голосних звуків.
44. Вимовні норми приголосних звуків.
45. Орфоєпічні особливості іншомовних слів.
46. Типові орфоєпічні порушення у медіамовленні.
47. Графіка української мови.
48. Український алфавіт. Співвідношення між буквами і звуками.
49. Поняття орфографії.
50. Принципи української орфографії.
51. Українська морфеміка. Основні поняття.
52. Морфема. Класифікація морфем.
53. Корінь слова. Слова спільного кореня.
54. Афікси. Типи афіксальних морфем.
55. Основа слова. Типи основ.
56. Морфемна будова слова.
57. Зміни в морфемній структурі слова.
58. Словотвір як розділ мовознавства.
59. Слова похідні та непохідні. Поняття твірної основи. Словотвірне значення. Словотворчі засоби вираження словотвірних значень.
60. Словотвірний тип, словотвірна модель. Продуктивність словотвірного типу. Словотвірна пара, словотвірний ланцюжок, словотвірне гніздо.
61. Основні способи деривації.
62. Афіксальні способи деривації.
63. Осново- і словоскладання.
64. Аббревіатури (основні способи творення, особливості вимови та написання).
65. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору (конверсія).
66. Лексико-семантичний словотвір.
67. Лексико-синтаксичний словотвір.
68. Узуальне й оказіональне словотворення. Активні словотворчі процеси в сучасних медіа.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРС ЯК КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

1. Опис навчальної дисципліни.

Рік підготовки – перший, семестр – другий.

Кількість кредитів ЄКТС – 4,5; 1 кредит ЄКТС – курсові роботи в межах дисципліни.

Загальна кількість годин – 120; 135 з курсовими роботами, із них лекційних годин – 26 на денній формі, 14 на заочній; лабораторних – 22 і 8; годин самостійної роботи студента – 82 і 98.

Тижневих годин для денної форми навчання – 9 (аудиторних – 4; самостійної роботи студента – 5).

Форма підсумкового контролю: комбінована модульна контрольна робота.

Вид підсумкового контролю: іспит.

2. Мета та завдання із формування загальних і спеціальних компетентностей.

Мета навчальної дисципліни – засвоєння наукової інформації про відповідні рівні сучасної української літературної мови, вироблення глибокого розуміння якісної специфіки, основних закономірностей і особливостей функціонування лінгвальних ресурсів у масмедійній сфері, формування мовної компетенції журналіста як професійного мовця.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких *компетентностей*: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі соціальних комунікацій, що передбачає застосування положень і методів соціально комунікаційних наук (інтегральна компетентність); здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК 01); знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності (ЗК 02); здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 08); здатність спілкуватися державною мовою (ЗК 11); здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності (СК 01); здатність формувати інформаційний контент (СК 02); здатність створювати медіапродукт СК 03); здатність критично оцінювати свій та чужий інформаційний продукт, інформаційну діяльність загалом (СК 14); здатність спілкуватися, співпрацювати зі спеціалістами інших сфер, представниками різних

професійних груп, експертами з різноманітних галузей знань тощо з метою виконання журналістських завдань (СК16).

Крім того, вивчення дисципліни «Медіалінгвістика (фонетика, фонологія, орфоепія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір)» надає студентам додаткові переваги й можливості щодо ефективного застосування лінгвальних ресурсів відповідних рівнів у своїй професійній діяльності, перевірки та поглиблення своїх мовних здібностей, реалізації власного творчого потенціалу як мовної особистості.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «*Медіалінгвістика (фонетика, фонологія, орфоепія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір)*» є базові знання, набуті першокурсниками у загальноосвітній середній школі, та вже опрацьована в 1-му семестрі інформація з інших мовознавчих галузей, зокрема медіалінгвістики (лексикології, фразеології, лексикографії) (ОК19), української мови за професійним спрямуванням (ОК 02) та ін.

3. Очікувані результати навчання.

Відповідно до освітньої програми вивчення навчальної дисципліни забезпечує досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання: застосовувати знання зі сфери предметної спеціалізації для створення інформаційного продукту чи для проведення інформаційної акції (ПР 02); оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами (ПР 03); Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою (ПР 11); створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення (ПР 15). Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни є такими: знання специфіки функціонування сучасної української літературної мови (фонетики, фонології, графіки, орфографії, морфеміки, словотвору) в медіа; розуміння ієрархічного / синтагматичного характеру мови / мовлення; здатність створювати інформаційний медіапродукт з урахуванням своєрідності актуалізації у медіамовленні основних одиниць відповідних рівнів; здатність послідовно задіювати набуті знання під час журналістської роботи (ПР 02); Уміння аналізувати лінгвальний медіапродукт у контексті відповідних мовознавчих розділів; адекватно інтерпретувати усне і письмове професійне мовлення, виявляти приклади дотримання / недотримання сучасних

літературних норм (ПР 03); з урахуванням набутих з фонетики, фонології, орфоепії, графіки, орфографії, морфеміки, словотвору знань створювати якісний медіапродукт, здійснювати професійну комунікацію (ПР 11, 15).

4. Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни «Медіалінгвістика» є: поточний контроль на лабораторних заняттях, контроль результатів опанування тем і виконання завдань, запланованих у межах самостійної й індивідуальної роботи; підсумковий контроль здійснюється у формі модульної роботи та іспиту.

У процесі викладання дисципліни застосовуються такі загальноприйняті засоби діагностики, контролю й самоконтролю: усне опитування, індивідуальні й групові бесіди / колоквіуми, письмові роботи (аналіз, реферування, наукове повідомлення); як джерело одержання знань, формування навичок і вмінь - лекція, аналіз емпіричного матеріалу з ЗМК. За дієвістю підходів превалюють методи, що традиційно забезпечують опанування навчального предмета, стимулюють і мотивують навчально-наукову діяльність: словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні, навчальні дискусії, проблемні ситуації, творчі завдання, пошук тощо.

Основними формами поточного контролю є виконання практичних завдань до відповідних тем, підготовка наукових повідомлень, захист рефератів. Модульний контроль має комбінований характер: письмова робота і бесіда / колоквіум. Підсумковий семестровий контроль – іспит. Підсумкова оцінка може бути виставлена за результатами поточного оцінювання – за сумою балів, набраних здобувачем на лабораторних заняттях і під час модульної контрольної роботи. Сума балів за всі види робіт визначається в межах 100 балів. Оцінювання здобувачів вищої освіти також передбачає врахування результатів неформальної освіти згідно з Положенням про порядок визнання в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» результатів навчання, здобутих у неформальній освіті». Сума балів за всі види робіт обраховується у межах 100 балів як середнє арифметичне. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1): поточне оцінювання – 60 балів, модульна контрольна робота – 40.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Модульна контрольна робота складається із двох компонентів: письмової аудиторної роботи (теоретичні питання, що зорієнтовані на вияв рівня опанування студентом наукового матеріалу, здатність критично мислити,

самостійно задіювати теоретичні положення, стрижневі поняття, терміни в різних контекстах, ілюструвати свої судження актуальним прикладами з медіа) та бесіди / колоквиуму (інтерпретація фактів сучасної медіаторчості, що здійснюється в контексті основних наукових положень, понять галузі / дисципліни). Максимальна кількість балів за модульну контрольну роботу становить 40 балів. Розподіл балів здійснюється за такими параметрами: студент продемонстрував відмінну орієнтацію у теорії, дав правильні відповіді на питання, зробив оригінальні висновки, при виконанні практичного завдання продемонстрував системні знання та здатність критично мислити, науково оцінювати факти – 35 - 40 балів («відмінно»); студент в основному розкрив теоретичні питання, задіяв адекватні узагальнення, у цілому добре оперує терміноодинацями, уміє за їх допомогою інтерпретувати оригінальний емпіричний матеріал, однак при цьому припускається деяких неточностей, несуттєвих помилок – 25-34 балів («добре»); студент не повністю розкрив теоретичні питання, хоча вказав найбільш суттєве, належно не володіє необхідними термінами, основними поняттями; через недостатнє розуміння програмного матеріалу припустився багатьох помилок – 10-24 балів («задовільно»); студент не розкрив теоретичних питань, не має системних знань, не зміг інтерпретувати за допомогою відповідних наукових понять емпіричний матеріал – 0-10 балів («незадовільно»).

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється у формі іспиту та дає можливість визначити рівень засвоєння студентами теоретичних знань, практичних умінь і навичок. Максимальна оцінка з підсумкового семестрового контролю становить 100 балів. Підсумок формується як середнє арифметичне з оцінок за всі передбачені програмою роботи. За результатами контролю знань студентів, можливе виставлення оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре» та «задовільно». Студент має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

Оцінка «відмінно» (90 – 100, А) виставляється, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка «добре» (82 – 89, В) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою. *Оцінка «добре»*

(74 – 81, C) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка «задовільно» (64 – 73, D) виставляється, коли студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок через недостатнє розуміння програмного матеріалу. Оцінка «задовільно» (60 – 63, E) виставляється, коли студент неповно розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.

Оцінка «незадовільно» (35 – 59, FX) виставляється студенту, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні. Оцінка «незадовільно» (0 – 34, F) виставляється студенту, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні. За результатами контролю знань студентів, дозволяється виставлення оцінки (без підсумкового іспиту) – «відмінно», «добре», та «задовільно». Студент має право підвищити оцінку, складаючи іспит.

Шкала оцінювання: «відмінно» – А (90-100); «добре» – В (82-89), С (74-81); «задовільно» – D (64-73), E (60-63); «незадовільно» – FX (35-59), F (0-34).

5. Програма навчальної дисципліни «Медіалінгвістика (фонетика, фонологія, орфоенія, графіка, орфографія, морфеміка, словотвір)» містить такі обов'язкові **змістові компоненти**: фонетика і фонологія (зміст понять, зв'язок з іншими розділами мовознавства, науковими галузями, соціальною комунікацією; предмет, методи, напрями); лінгвальний аспект звуків (поняття фонем, різновиди та принципи виділення фонем); транскрипція (фонетична і фонематична, роль у роботі медійника звукових особливостей мови); система фонем сучасної української літературної мови (загальна характеристика, акустичні характеристики тощо); артикуляційно-акустичні особливості голосних і приголосних фонем; модифікації фонем; історичні чергування у системі вокалізму і консонантизму; суперсегментні одиниці; компоненти інтонації (фразовий наголос, паузи, мелодика); орфоенія (основні риси української літературної вимови, роль орфоенічних норм у професійній роботі журналіста); українська графіка; орфографія як розділ мовознавства і система

правил; морфеміка; словотвір (способи деривації, особливості словотвору одиниць різної частиномовної належності, узуальне й оказіональне словотворення у ЗМК тощо).

У межах *самостійної студентської роботи* пропонуємо опрацювання таких питань: особливості застосування засобів фонетики в радіо- і телемовленні; проблема акустичної класифікації звуків у контексті аудіовізуальних медіа; специфіка сучасного усного медіамовлення (традиційне та новітнє); фонетичний аналіз як інструмент мовного самовдосконалення; основні риси суперсегментних засобів у професійному радіо- та телемовлення; особливості транскрипції медіатексту в зв'язку зі способами забезпечення якості медіамовлення; дотримання орфоепічних норм як обов'язкова ознака професійного мовлення; типові порушення орфоепічних норм в аудіовізуальних ЗМК, шляхи усунення недоліків; історія української графіки; своєрідність реалізації потенціалу української графіки у традиційних і новітніх медіа; основні риси узуального й оказіонального словотвору; типи та функції індивідуально-авторських новотворів у медіатексті; нормативність як обов'язкова складова культуромовної компетенції журналіста; роль ЗМК у пропагуванні орфоепічної, орфографічної та ін. норм сучасної української літературної мови.

ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ «МЕДІАЛІНГВІСТИКА»

У програму навчальної дисципліни включено і відносно автономний компонент – **виконання курсових робіт з дисципліни «Медіалінгвістика»**. Курсова робота – самостійна наукова розвідка, розрахована на один навчальний рік (у вересні студенти ознайомлюються з темарієм, визначаються із темою та науковим керівником, результати захищають у березні-квітні). У межах дисципліни «Основи наукових досліджень ЗМК» (1-й семестр) першокурсники опановують засади наукової роботи, розробляють концепцію розвідки, працюють над формуванням теоретичної та емпіричної баз, окреслюють стрижневі змістові компоненти вступу (актуальність, основні аспекти, новизну, об'єкт, предмет, мету, завдання, методи тощо). Впродовж 2-го семестру реалізують наукову ідею, готують текст курсової роботи (близько 30 с. друкованого тексту з усіма необхідними архітектонічними компонентами – вступом, розділами й підрозділами, висновками, списком використаної літератури). Докладні рекомендації щодо виконання студентських наукових робіт викладено у підготовлених викладачами кафедри підручничково-посібникових виданнях, як-от:

Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Гостримо перо. Основи журналістикознавчих розвідок. Ужгород: Карпати. 2012. 168 с.

Шебештян Я. М. Засади наукової роботи. Ужгород: Гражда. 2015. 56 с.

Шебештян Я., Шаповалова Г. Науково-дослідницька та педагогічна практика студента вищої школи: зміст, засади, вимоги. Ужгород: Гражда, 2015. 132 с.,

Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Студентські наукові студії: соціокомунікаційний і індіалінгвістичний виміри. Ужгород, 2024.

Орієнтовну проблематику курсових досліджень, що стосуються медіалінгвального аспекту журналістської професійної діяльності, запропоновано у наших підручничково-посібникових видання. Тут пропонуємо доповнити її ще такими ідеями для студентської науки:

Проблема еталонності мовлення сучасного медійника.

Дотримання орфоепічних норм у контексті якості журналістської творчості.

Особливості застосування паралінгвальних засобів у новітніх медіа.

Ресурси мовного етикету в забезпеченні ефективності медійної комунікації.

Засоби компресії сучасного українського медіамовлення.

Проблема іншопольованого впливу на сучасне українське медіамовлення.

Неологізми: сенс і функції у медіатексті.

Роль індивідуально-авторських одиниць в аналітичних медіатекстах.

Питання ономавжитку в медіатворах: узуальне й оказіональне, стандартизоване й нестандартизоване, питоме й запозичене.

Екстралінгвальні чинники актуалізації в медіатексті лексичних / фраземних засобів.

Уплив просторово-часового континууму на частотність застосування в медіамовленні лінгвальних одиниць різного типу.

Особливості актуалізації мілітарних терміноодиниць в українському медіамовленні воєнного часу.

Проблема адекватності добору лексико-фраземних засобів у заголовкових комплексах новітніх друкованих медіатворів.

Актуалізація лінгвальних ресурсів у різних компонентах архітектоніки медіатвору: склад, структура, функції.

Сучасна українська публіцистика: своєрідність тем і лінгвальних ресурсів їх розробки.

Особливості застосування лінгвально-паралінгвальних засобів крізь призму стандартів журналістики у демократичній державі.

Мовна майстерність професійного медійника: засоби реалізації, шляхи досягнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. К.: Вища шк., 1997. 493 с.
2. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. К.: Вища шк., 1994. 414 с.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2001. 400 с.
4. Теорія медіалінгвістики: *підручник* / За ред. Л. І. Шевченко. К.: ВПЦ: «Київський університет», 2021. 214 с.

5. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / За заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.
6. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. К.: ВД «КМ Академія», 1994. 254 с.
7. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.
8. Грищенко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: *навч. посіб.* К.: Центр навчальної літератури, 2003. 536 с.
9. Багмут А. Й., І. В. Борисюк, Г. П. Олійник Інтоніяція як засіб мовної комунікації. К.: Наук. думка, 1980. 283 с.
10. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови: *навч. посіб.* К.: Вища школа, 1991. 231 с.
11. Безпояско О. К., Городенська К. Г. Морфеміка української мови. К.: Наукова думка, 1987. 211 с.
12. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: *Навч. посіб. для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів.* К.: АртЕк, 1997. 224 с.
13. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 475 с.
14. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2006. 368 с. (Альма-матер).
15. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. К.: Рад. школа, 1955. 248 с.
16. Винницький В. М. Наголос в сучасній українській мові. К.: Рад. шк., 1984. 160 с.

17. Капелюшний А. О. Типологія журналістських помилок. Львів: ЛНУ, 2000. 68 с.
18. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: *Підручник*. К.; Одеса: Либідь, 1991. 280 с.
19. Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української мови. Одеса: Чорномор'я, 1996. 144 с.
20. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. К.: ІМНАН, 1998. 162 с.
21. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: *підручник*. К.: ВЦ «Академія», 2002. 368 с. (Альма-матер).
22. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. К.: Наукова думка, 1976. 286 с.
23. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: *навч. посіб.* К.: Либідь, 2008. 240 с.
24. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: *навч. посіб.* (2-ге вид., перероб. і доп.). К.: Знання, 2006. 291 с. (Вища освіта ХХІ століття).
25. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: *навч. посіб.* К.: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
26. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / За заг. ред. І. К. Білодіда. К.: Наук. думка, 1969. 436 с.
27. Сюсько М. І. Питання сучасної української літературної та живорозмовної мови: Вибране. *Монографія*. Ужгород: Гражда, 2014. 626 с.
28. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. К.: Вища школа, 1981. 183 с.
29. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород: Гражда, 2016. 100 с.
30. Шевельов Ю. Нарис сучасної української мови та інші лінгвістичні студії (1947 – 1953 рр.). К.: Темпора, 2012. 664 с.
31. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: *навч. посіб.* К.: ВЦ «Академія», 2011. 304 с. (САМ!).

Словниково-довідкові видання

1. Бибик С. П., Єрмоленко С.Я., Пустовіт Л.О. Словник епітетів української мови / За ред. Л. О. Пустовіт. К.: Довіра, 1998. 431 с. (Словники України).

2. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко. Х.: Фоліо, 2006. 623 с. (Бібліотека державної мови).
3. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів: Вид-во при Львівському державному університеті ВО «Вища школа», 1979. 120 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
5. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. К.: Рад. шк., 1984. 160 с.
6. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.
7. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: словник-довідник. К.: Либідь, 1995. 192 с.
8. Головащук С. І. Словник наголосів. К.: Наукова думка, 2003. 320 с. (Словники України).
9. Горпинич В. О. Словник географічних назв України. К.: Довіра, 2001. 526 с. (Словники України).
10. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. К.: Рад. шк., 1986. 221 с.
11. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів: Фенікс, 1996. 224 с.
12. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища шк., 2005. 399 с.
13. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. К.: Наукова думка, 2004. 202 с. (Словники України).
14. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. К.: Довіра, 2004. 286 с. (Словники України).
15. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування: практичний словник-довідник журналіста. Львів: ПАІС, 2002. 576 с.
16. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. К.: Українсько-канадське СП «Кобза», 1995. 472 с.
17. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові: афоризми, літературні цитати, образні вислови (вид. 2-ге, перероб. й доп.). К.: Вища школа, 1975. 336 с.
18. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз / За ред. М. М. Пилинського. К.: Рад. школа, 1985. 152 с.
19. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. К.: Довіра. 2000. 169 с. (Словники України).

20. Культура української мови: довідник / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін.; за ред. В. М. Русанівського. К.: Либідь, 1990. 304 с.
21. Куньч З. Риторичний словник. К.: Рідна мова, 1997. 342 с.
22. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. 752 с. (Nota bene).
23. Медіалінгвістика: словник термінів / За ред. Л. І. Шевченко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. 326 с.
24. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконт, 2001.
25. Орфографічний словник української мови / Уклад. С. І. Головащук, М. М. Пешак, В. М., О. О. Тараненко. (вид. 2-ге, випр. і доп.). К.: Довіра, 1999. 989 с. (Словники України).
26. Орфоепічний словник / Укл. М. І. Погрібний. К.: Рад. шк., 1983. 629 с.
27. Орфоепічний словник української мови: в 2 т. / Уклад.: М. М. Пешак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб, В. В. Чумак, Г. М. Ярун. К.: Довіра, 2001 – 2003 (Словники України).
28. Погрібний М. І. Словник наголосів української літературної мови. К.: Рад. шк., 1964. 639 с.
29. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемчука, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. (2-ге вид., доп. і перероб.). К.: Генеза, 2004. 736 с.
30. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови / За ред. Л. С. Паламарчука. К.: Довіра, 2004. 284 с. (Словники України).
31. Пономарів О. Д. Фонема Г та Ґ. Словник і коментар. К.: ВЦ «Просвіта», 1997. 40 с.
32. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник (2-ге вид., випр. й доповн.). К.: Наукова думка, 1996. 336 с.
33. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / За заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007. 224 с.
34. Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта. Т. В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2000. 1018 с. (Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство).
35. Словник іншомовних слів / За ред. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. (вид. 2-ге, випр. і доп.). К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1985. 968 с.
36. Словник синонімів української мови: в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.. К.: Наук. думка, 1999-2000. (Словники України).

- 37.Словник скорочень в українській мові / Уклад. Н. Д. Гула та ін.; ред.-упоряд. В. В. Жайворонок, М. М. Фещенко; за ред. Л. С. Паламарчука. К.: Вища шк., 1988. 512 с.
- 38.Словник соціологічних і політологічних термінів / Уклад.: В. І. Астахова, В. І. Даниленко, А. І. Панов та ін.; за заг. ред. В. І. Астахової, В. І. Даниленка, А. І. Панова. К.: Вища школа, 1993. 141 с.
- 39.Словник труднощів української мови / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Рад. шк., 1989. 336 с.
- 40.Словник української мови: в 11 т. К.: Наук. думка, 1970-1980.
- 41.Словник української мови: у 20 т. / Голов. наук. ред. В. М. Русанівський. Т. 1. К.: Наукова думка, 2010. 911 с. (Словники України).
- 42.Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак (3-тє вид., випр.) К.: Знання, 2006. 367 с.
- 43.Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. К.: Критика, 2003. – 336 с.
- 44.Ставицька Л. Український жаргон. Словник. К.: Критика, 2005. 496 с.
- 45.Сюсько М., Шибештян Я. Словник невідмінюваних в українській мові іменників. Ужгород: Гражда, 2017. 260 с.
- 46.Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: у 2 т. К.: Вища шк., 1984.
- 47.Українська літературна вимова і наголос: словник-довідник. К.: Наук. думка, 1973. 724 с.
- 48.Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. К.: Укр. енцикл., 2000. 752 с.
- 49.Український орфографічний словник / Уклад.: М. М. Пешчак та ін. (3-є вид., переробл. і доповн.). К.: Довіра, 2002. 1006 с.
- 50.Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України; Інститут української мови НАН України (стереотип. вид.). К.: Наукова думка, 2019.
- 51.Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток / Упоряд. М. М. Пазяк. К.: Наук. Думка, 2001. 392 с. (Сер. «Українська народна творчість»).
- 52.Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / С. П. Бибики, І. Л. Михно, Л. О. Пустовіт, Г. М. Сюта (2-ге вид., доп. і випр.). К.: Довіра, 1999. 507 с. (Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство).

53. УСЕ: Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. (3-тє вид., перероб., доп.). К.: Новий друк, 2003. 1414 с.
54. Фразеологічний словник: у 2 кн. / Уклад. В. М. Білоножченко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. (2-ге вид.). К.: Наукова думка, 1999.
55. Фразеологічний словник української мови: у 2 кн. / За ред. Л. С. Паламарчука. К.: Наук. думка. 1993.
56. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.
57. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова: Довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко; За ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 1993. 336 с.
58. Штепа П. (Інж. Павло Штепа) Словник чужослів. Знадібки. Торонто: видали Іван Гладун і сини, 1977. 452 с.